

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет комп'ютерних наук,
управління та адміністрування
Кафедра публічного управління
та менеджменту
природоохоронної діяльності

Бакалаврська кваліфікаційна робота

на тему: Економіко-екологічні фактори зміни клімату в басейні Дністра

Виконав студент 4 року навчання
групи Група У-42
спеціальність 073 «Менеджмент»,
Агамалієв Садіг Іхтіярогли

Керівник д.е.н., проф.
Рубель Олег Євгенович

Консультант

Рецензент д.е.н., проф.
Степанов Вячеслав Миколайович

Одеса 2020

ВСТУП

Актуальність теми. Найважливішим науковим викликом сучасної системи управління природоохоронною діяльністю є теоретичне обґрунтування управління в сфері водокористування. Основою формування національної водної політики є Національна екологічна Стратегія України і Водна Директива ЄС. Актуальність комплексних досліджень проблем економіко-екологічної безпеки в Україні обумовлена низьким рівнем екологізації господарської діяльності практично у всіх видах виробництв, зростаючої деградацією природно-ресурсного потенціалу та загостренням екологічної ситуації практично в усіх регіонах України, включаючи територію Дністровського басейну, в результаті чого єті регіони перетворилися в зони екологічного лиха.

Залишаються відкритими питання формування системи інструментів економіко-екологічного управління безпекою річкового басейну взагалі, і, зокрема, басейну транскордонного характеру. Економічне забезпечення транскордонного управління пов'язано з визначенням і оцінкою показників економіко-екологічної безпеки.

Питанням дослідження проблем раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки у водному секторі присвячений ряд фундаментальних наукових досліджень, зокрема: І.О.Александрова, О.Ф.Балацкого, І.К.Бистрякова, Б.В. Буркинського, Т.П. Галушкіно, В.А. Голяна, Б.М. Данилишина, М.І.Долішного, С.І.Дорогунцова, В.Г. Ковальова, Л.Є. Купінець, Л.Г. Мельника, А.І. Мартієнко, В.М.Трегобчука, Ю.Ю.Туніци, О.Є. Рубеля, О.В. Садченко, В.Н. Степанова, В.М. Хвесика, С.К. Харічкова.

Говорячи про механізм забезпечення екологічної безпеки, як складової національної, перш за все, державної безпеки, необхідно чітко і однозначно сформулювати принципи екологічної політики, об'єктивно відображали б основні принципи забезпечення екологічної безпеки річкового басейну і були реалізовані в практичній площині. Необхідність дослідження цих проблем, їх

актуальність і практична значущість визначили вибір теми бакалаврської роботи.

Мета і задачі дослідження. Є обґрунтування теоретичних, методичних та прикладних засад, а також розробка практичних рекомендацій щодо формування управлінських механізмів адаптації до зміни клімату в басейні Дністра.

Реалізація мети роботи обумовила наступні завдання дослідження: - обґрунтувати економіко-екологічні інструменти підвищення ступеня адаптації регіону Дністровського басейну до економіко-екологічних ризиків; розвинути методологічні підходи до оцінки збитку при затопленні територій і об'єктів Дністровського басейну; уточнити роль міждержавних інститутів в процесі формування транскордонної річкової безпеки; посилити елементи організаційно - управлінського інструментарію забезпечення економіко-екологічної безпеки річкової мережі Дністровського басейну.

Об'єктом дослідження є комплекс теоретичних і прикладних аспектів механізмів адаптації до зміни клімату в басейні Дністра.

Предметом дослідження є основні умови та процедури формування і реалізації механізмів адаптації до зміни клімату в басейні Дністра.

Методи дослідження. Теоретичною і методологічною основою роботи є фундаментальні концепції економічної теорії та теорії управління, наукові положення в області природокористування і охорони навколишнього середовища, класичні підходи до формування екологічної та економічної безпеки, роботи зарубіжних і вітчизняних вчених в області економіко-математичного моделювання поведінки складних систем, роботи, пов'язані з удосконаленням методів економіко-екологічного управління водними ресурсами на основі басейнового підходу та розвитку інституційної бази економіко-екологічної безпеки річкового басейну в контексті імплементації інтегрованого управління водними ресурсами.

Результати, їх новизна, теоретичне та практичне значення. У дипломній роботі досліджено та обґрунтовано сутність процесу механізмів адаптації до зміни клімату в басейні Дністра.

Рекомендації щодо використання результатів роботи з зазначенням галузі застосування. Висновки та рекомендації роботи доведені до рівня конкретних рекомендацій і можуть бути використані у практичній діяльності регіональних органів влади.

Перелік ключових слів: механізмів адаптації до зміни клімату, басейн Дністра, клімат, регіональна екологічна політика, управлінські механізми, державна підтримка, управління.

РЕЦЕНЗІЯ

на дипломну роботу за темою:
Економіко-екологічні фактори зміни клімату в басейні Дністра

Студента групи У – 42 __ Агамалієва Садіга Іхтіярогли

№№ п/п	Розділи	Зміст, коментарій до розділу	Відмітка
1	Ознака кваліфікаційної роботи	Реальний	реальний
		Академічний	
2	Напрям кваліфікаційної роботи	Інженерний	
		Науково-дослідний	науково-дослідний
3	Відповідність змісту кваліфікаційної роботи назві теми	(відповідає, не відповідає)	відповідає
4	Закінченість дослідження з теми кваліфікаційної роботи	(так, ні)	так
5	Елементи наукової новизни	В чому вони полягають	Оцінено сутність адаптаційних механізмів до зміни клімату
6	Якість оформлення кваліфікаційних робіт	Відповідність вимогам оформлення (відповідає, не відповідає)	відповідає
7	Недоліки у виконаній роботі	Перелік недоліків та зауважень	Недостатньо пророблені методичні аспекти
8	Загальна оцінка	За національною шкалою та шкалою ECTS	добре, 80 B

присвоїти кваліфікацію бакалавр менеджменту
(пропозиція щодо присвоєння відповідної кваліфікації)

Рецензент _____ д.е.н., проф.
(підпис)

В.М. Степанов

Висновок керівника дипломної роботи

Студенту Агамалієв Садіг Іхтіярогли було поставлено за мету обґрунтування теоретичних, методичних та прикладних засад, а також розробка практичних рекомендацій щодо формування управлінських механізмів адаптації до зміни клімату в басейні Дністра..

У процесі роботи проведено обґрунтування економіко-екологічних інструментів підвищення ступеня адаптації регіону Дністровського басейну до економіко-екологічних ризиків; розвинути методологічні підходи до оцінки збитку при затопленні територій і об'єктів Дністровського басейну; уточнення ролі міждержавних інститутів в процесі формування транскордонної річкової безпеки; посилення елементів організаційно - управлінського інструментарію забезпечення економіко-екологічної безпеки річкової мережі Дністровського басейну.

Під час роботи автор проявив достатню для бакалавра кваліфікацію самостійність, творчий підхід до вирішення поставлених завдань, вміння працювати з законодавчою та нормативною базою, аналізувати отримані результати, достатній обсяг та рівень знань, вміння раціонально та ефективно використовувати їх при розробці поставленого завдання.

Практична значущість досягнутих результатів полягає в виявленні тенденцій адаптації зміни клімату в Дністровському басейні.

Календарний графік проведення дослідження суворо дотримувався, а дипломна робота заслуговує оцінки добре (80).

Поставлені автором завдання були успішно виконані. Дипломна робота відповідає завданню та вимогам, які пред'являються до оформлення та змісту і рекомендується до захисту, а його автор Агамалієв Садіг Іхтіярогли заслуговує на присвоєння кваліфікації бакалавр менеджменту.

Керівник проекту (роботи) _____ Рубель О.Є.
(підпис)

“ ____ ” _____ 2020 року

Висновок кафедри, циклової комісії про магістерську роботу

Дипломна робота розглянута.

Студент Агамалієв Садіг Іхтіярогли
(прізвище та ініціали)

допускається до захисту даного проекту (роботи) в Атестаційній комісії.

Завідувач кафедри публічного управління та менеджменту природоохоронної діяльності

_____ (підпис)
“ _____ ” _____ 2020 року

Павленко О.П.
(прізвище та ініціали)

ВИСНОВКИ

1. Річка Дністер, велика частина стоку якої утворюється притоками з гірських схилів Карпат, до недавнього часу називали річкою чистої води. Її водні ресурси забезпечують водою великі промислові і аграрні території, міста, в тому числі мільйонну Одесу, виробляють електроенергію, містять рибні запаси і нерестовища, і утворюють природні заповідники міжнародного значення. Річка Дністер, надає певний вплив на здоров'я населення, яке проживає на її берегах. Позитивний вплив обумовлено доступністю природних ресурсів самого водотоку і природних ресурсів, притаманних його екосистемі. Разом з тим, як і у всіх інших природних системах, присутні елементи, що негативно впливають на людину, в першу чергу, на його здоров'я. Це вплив буває прямим і опосередкованим. При цьому характер і інтенсивність негативного впливу річкової системи на людину обумовлено не тільки її природно-географічними особливостями, а й поведінкою людини, його вмінням правильно використовувати природні багатства і адаптуватися до місцевих природних умов, що часто є причиною втрати здоров'я навіть загибелі людей. В цілому, вода річки Дністер відповідає вимогам, що пред'являються до централізованих джерел водопостачання, в першу чергу, за хімічними показниками..

2. Адаптаційний потенціал або резистентність розраховувалася як функція економічних позателей, а також груп індикаторів стану медичного забезпечення та житлових умов. Найбільшим адаптаційним потенціалом, в Молдові, як і слід було очікувати, має столична муніципалітет Кишинів, найменшим - Дубоссарський район. В Українській частині найбільш високим адаптаційним потенціалом володіє Одеська область, найнижчим - Вінницька і Тернопільська області. Тут свою роль зіграли висока частка сільського господарства, проблеми із зайнятістю населення, урбанізаційна навантаження.

3. Концептуальна схема формування механізму забезпечення екологічної безпеки річкового басейну являє собою сукупність цільових і стратегічних установок, організаційної структури, методів та інструментів забезпечення екологічної безпеки. В роботі наведено класифікацію економіко-екологічних ризиків річкового басейну. При цьому проложено ряд класифікаційних ознак: по суб'єктам, щодо об'єктів, ступеня шкоди, сфері прояви, джерелами виникнення, відносинам (системним, схоже системи «річ - властивість - відношення»), динаміці і передбачуваності.

4. Для початку реалізації заходів, передбачених «Стратегічними напрямами адаптації до зміни клімату в басейні Дністра», необхідно виконати певні кроки: в рамках підготовки цього документа погодити на рівні басейну і (або) на двосторонній основі стратегічні напрями адаптації і основні групи заходів, пов'язані з ними; за кожним напрямом провести наближений аналіз ефективності, сумісності та вартості окремих заходів з урахуванням кліматичних тенденцій і невизначеності та встановити послідовність їх виконання; для кожного з обраних заходів (або на початковому етапі для їх обмеженої кількості) здійснити докладний аналіз послідовності та необхідних інструментів їх реалізації (інформаційних, юридичних, інституційних, фінансових), а також можливих джерел фінансування; розпочати виконання заходів з адаптації з урахуванням їх визначеної послідовності і механізмів у взаємодії з уповноваженими та зацікавленими відомствами і організаціями країн, регіонів і басейну. Із урахуванням додаткового аналізу і консультацій, схема виконання конкретних заходів з адаптації і мобілізації ресурсів для цього буде розгорнута в плані впровадження стратегічних напрямів, який стане складовою та суттєвою частиною методичних засад адаптації басейну Дністра до зміни клімату.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Абалкин Л. Экономическая политика и ее ответственность за развитие науки (методологические размышления) // Экономист, 2004, № 5. – С. 3-7.
2. Аквапроект, 2011: Улучшение здоровья населения через развитие систем водоснабжения и водоотведения. Доступно на: <http://www.acva.md/index.php?lang=rus&content=protocol>
3. Алієв К.А. Водогосподарські проблеми Дністра // Эколого-экономические проблемы Днестра: Тез. докл. Междунар. научно-практ. сем. (18-19 сент. 1997 г. Одесса), 1997.– С. 8-11.
4. Альбом гидрографических характеристик речных бассейнов Европейской территории СССР. Ч. 1. – Ленинград: Гидрометеиздат, 1955. – 143 с.
5. Андреев А., Горбуненко П., Казанцева О. и др. Концепция создания экологической сети Республики Молдова // Академику Л.С.Бергу – 125 лет: Сб. науч. ст. – Бендеры: ВІОТІСА, 2001. – С. 153-215.
6. Андреев А.В., П.Г. Горбуненко, С.Д. Журминский та ін. Научное обоснование создания национального парка «Nistrul de Jos» («Нижний Днестр») // Интегрированное управление природными ресурсами трансграничного бассейна Днестра: Матер. Междунар. конф. (Кишинев, 16-17 сент. 2004 г.) Кишинев: Eco-TIRAS, 2004. – С. 33-41.
7. Андреев А.В., Факторы вероятных будущих изменений (суб)природных экосистем в связи с изменением климата. В сб.: Трансграничное сотрудничество и адаптация бассейна Днестра к изменению климата/Под ред. Тромбицкого И.Д. и Р.М. Коробова, Кишинев, Эко-Тирас, 2011. — с с. 8-20.
8. Рубель О. Е. Экоэкологические основы развития природно-хозяйственных систем водно-болотных угодий / Под ред. В. Н. Степанова. —

Одесса: Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины, 2006. — 198 с.

9. Руководство по водным ресурсам и адаптации к изменению климата. [Европейская Экономическая Комиссия. Конвенция по охране и использованию трансграничных водотоков и международных озер. ООН]. — Нью-Йорк и Женева. 2009 — 510 с.

10. Русев И.Т. Дельта Днестра: история природопользования, экологические основы мониторинга, охраны и менеджмента водно-болотных угодий. Одесса, «Астропринт», 2003. — 765 с.

11. Русев И.Т. Сохранение природных и восстановление нарушенных экосистем Нижнего Днестра как мера адаптации к климатическим изменениям. В сб.: Трансграничное сотрудничество и адаптация бассейна Днестра к изменению климата/Под ред. Тромбицкого И.Д. и Р.М. Коробова, Кишинев, Эко-Тирас, 2011. — сс. 127-154.

12. Арнольди И.А. Акклиматизация человека на севере и юге. / И.А. Арнольди. — М., Медгиз, 1962— 71 с.

13. Атлас ПМР: Тирасполь, ИПЦ «Шериф», 2000. — 60 с.

14. Балабух В.А., Оценка и прогноз изменения экстремальных погодных условий в бассейне Днестра (рукопись), 2012. — 27 с.

15. Балацький О. Екологічний менеджмент: проблеми і перспективи становлення і розвитку // Економіка України.-2000.- №8.-С.67-73.

16. Балацький О., Лук'янихін В., Лук'янихіна О. Екологічний менеджмент: проблеми і перспективи становлення і розвитку // Економіка України.-2000.- №8.-С.67-73.

17. Бондарчук Т.В. Сучасна характеристика умов формування гідрохімічного режиму річок басейну верхнього Дністра у межах Львівської області // Гідрологія, гідрохімія і гідроекологія. – К.: Ніка-Центр, 2003. Т.3. – С. 156-160.

18. Будыко М.И., Ефимова Н.А., Лугина К.М. Современное потепление. — Метеорология и гидрология, 1993 — вып. 7 — С. 29-34.
19. Буркинський Б.В., Степанов В.Н., Круглякова Л.Л. Ресурсно-екологічна безпека: теоретичні та практичні аспекти.- Одеса: Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, 1998. - 180 с.
20. Буркинський Б.В., Степанов В.Н., Харичков С.К. Природопользование: основы экономико-экологической теории. – Одеса: ИПРЭЭИ НАН України, 1999. – 350 с.
21. Буркинський Б. Формування морської доктрини України / Б. Буркинський, О. Котлубай, В. Степанов // Вісник НАН України. — 2008. — №9.— С. 6-11.
22. Буркинський Б.В. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004-2015рр.) «Шляхом європейської інтеграції» / Б.В. Буркинський, В.М. Василенко //Національний інститут стратегічних досліджень; Інститут економічного прогнозування НАН України. – К., 2004. – С. 12-27.
23. Быстряков И. К. Эколого-экономические проблемы развития производительных сил (Теоретические и методологические аспекты) / Под ред. С. И. Дорогунцова.- К.: ООО «Международ. фин. агентство», 1997. - 255 с.
24. Вишневский В.И. Гидрография устьевое участка Днестра // Тр. УкрНИГМИ. – 1991. — Вып. 240. – сс. 80-97.
25. Вишневський В.І. Річки і водойми України. Стан і використання: Монографія. – К.: Віпол, 2000. – 376 с.
26. Водные ресурсы Республики Молдова. – Кишинев, 1992 г. – 487 с.
27. Воды Молдовы (Apele Moldovei, nd): Схема защиты населенных пунктов Молдовы от подтопления. Проблемная записка. Доступно на: http://www.acva.md/uploads/Vodnye_problemy/Zashita/schema_ot_podtoplenia_rus.pdf

28. Волошин Д.В. Економіко-екологічні аспекти запобігання небезпечним змінам клімату. Методологія, завдання, механізми. – К.: Наукова думка, 2005. – 278 с.
29. Волошин Д.В. Изменение климата: экономико-экологические проблемы // Под ред. В.Н. Степанова. – Одесса: ИПРЭЭИ НАН Украины, 2007. – 309 с.
30. Галушкіна Т.П. Концептуальные основы и организационно-экономический механизм экологического менеджмента в Украине [Текст] : дис... д-ра экон. наук: 08.08.01 / Галушкіна Т. П. ; Нац. акад. наук Украины, Ин-т проблем рынка и экон.-экол. исслед. - О., 2000. – 427 с.
31. Генсірук С.А. Ліси України. – К.: Наук. думка, 1992. – 152 с.
32. Герасимчук З.В. Екологічна безпека регіону: діагностика та механізм забезпечення: Монографія. - Луцьк: Надстир'я, 2007. — 280 с.
33. Географический энциклопедический словарь. Понятия и термины/ Гл. ред. А. Ф. Трёшников; Ред. кол.: Э. Б. Алаев, П. М. Алампиев, А. Г. Воронов и др. — М., Сов. энциклопедия, 1988.— 432 с.
34. География. Современная иллюстрированная энциклопедия. — М.: Росмэн. Под редакцией проф. А. П. Горкина. 2006.— 254 с.
35. Днестр без границ: результаты проекта "Трансграничное сотрудничество и устойчивое управление в бассейне реки Днестр: Фаза III - реализация программы действий". - Киев : Ваитэ, 2013. - 172 с.
36. Гидробиологический режим Днестра и его водоемов / Л.А. Сиренко, Н.Б. Евтушенко, Ф.Я. Комаровский и др. Отв. ред. Брагинский Л.П. – К.: Наук. думка, 1992. – 356 с.
37. Экосистема Нижнего Днестра в условиях усиленного антропогенного воздействия. — Кишинев: Штиинца, 1990.- 260 с.
38. Эрозия почв и русловые процессы. Вып. 14. Научный редактор Р.С. Чалов. — М., 2004. С.7-33.

39. Barnett T.P, Adam S.C. and Lettemaier D.P. Potential impacts of a Warming Climate on Water Availability in Snow-dominated Regions. *Nature*, , 2005. — 303-309 pp.

40. Climate Change 2001: Synthesis Report. A Contribution of Working Groups I, II and III to the Third Assessment Report of the Intergovernmental Panel of Climate Change [Watson R.T. and the Core Writing Team (eds.)]. Cambridge University Press, Cambridge, United Kingdom, and New York, NY, USA, — IPCC, 2001. — 398 pp.

41. Climate Change 2007: Impacts, Adaptation and Vulnerability. Contribution of Working Group II to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change, M.L. Parry, O.F. Canziani, J.P. Palutikof, P.J. van der Linden and C.E. Hanson, Eds., Cambridge University Press, Cambridge, UK, — IPCC, 2007. — 976 pp.

42. Climatological Normals (CLINO) for the Period 1961-1990. – Geneva, WMO. – 1996. — № 847, – 768 p.

43. Easterling, W.E., P.K. Aggarwal, P. Batima, K.M. Brander, L. Erda, S.M. Howden, A. Kirilenko, J. Morton, J.-F. Soussana, J. Schmidhuber and F.N. Tubiello Food, fibre and forest products. *Climate Change 2007: Impacts, Adaptation and Vulnerability*, Cambridge University Press, Cambridge, UK, 2007. — 273-313.

44. EEA Impacts of Europe's changing climate – 2008 indicator-based assessment. Joint EEA-JRC-WHO report. EEA, Copengagen, 2008

45. First National Communication of the Republic of Moldova. Ministry of Environment and Territorial Development. UNDP Moldova. Chisinau, 2000

46. Freeman, R. E. (1994): The politics of stakeholder theory, in: *Business Ethics Quarterly*, Vol. 4, No. 4, 409-421.

47. Füssel, H.-M. Vulnerability: A generally applicable conceptual framework for climate change research. *Global Environmental Change*, 2007. — 17:155–167. DOI:10.1016/j.gloenvcha.2006.05.002.

48. Human Development Report 2007/2008. Fighting climate change: Human solidarity in a divided world. Palgrave Macmillan, New York, NY, UNDP, 2007. — 384 pp.

49. IPCC, 2014: Climate Change 2014: Impacts, Adaptation, and Vulnerability. Part B: Regional Aspects. Contribution of Working Group II to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change [Barros, V.R., C.B. Field, D.J. Dokken, M.D. Mastrandrea, K.J. Mach, T.E. Bilir, M. Chatterjee, K.L. Ebi, Y.O. Estrada, R.C. Genova, B. Girma, E.S. Kissel, A.N. Levy, S. MacCracken, P.R. Mastrandrea, and L.L. White (eds.)]. Cambridge University Press, Cambridge, United Kingdom and New York, NY, USA, — 688 pp.

50. IPCC, 2014: Climate Change 2014: Impacts, Adaptation, and Vulnerability. Part A: Global and Sectoral Aspects. Contribution of Working Group II to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change [Field, C.B., V.R. Barros, D.J. Dokken, K.J. Mach, M.D. Mastrandrea, T.E. Bilir, M. Chatterjee, K.L. Ebi, Y.O. Estrada, R.C. Genova, B. Girma, E.S. Kissel, A.N. Levy, S. MacCracken, P.R. Mastrandrea, and L.L. White (eds.)]. Cambridge University Press, Cambridge, United Kingdom and New York, NY, USA, — 1132 pp.